

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ (ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ)

Олійник А. Ю.

ВСТУП

Конституційний правовий статус суб'єктів підприємницької діяльності в Україні як самостійний різновид конституційно-правового статусу людини і громадянина ще не досліджувався. Змістовно названий статус включає в себе правосуб'єктність, принципи, права, свободи та обов'язки учасників правовідносин і гарантії їх реалізації. Важливість проблеми підкреслюється її метою та зв'язком з науковими дослідженнями елементів змісту, ознак, визначення статусу, критеріїв групування суб'єктів, напрацювання наукових висновків та практичних рекомендацій щодо удосконалення конституційно-правового статусу названих суб'єктів. Серед наукових завдань основу складають: а) поняття та види конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності; б) критерії класифікації та поділ названих суб'єктів на види; в) характеристика конституційно-правового статусу фізичних осіб-підприємців та підприємницьких колективів. Практичними завданнями дослідження є напрацювання механізмів щодо порядку практичної реалізації підприємницьких правовідносин в Україні.

Об'єктом дослідження проблеми є конституційно-правовий статус суб'єктів підприємництва, а його предметом – поняття та види і їх характеристика.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці, в яких започатковано розв'язання проблеми поняття та видів конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності. Серед них праці авторів: В. Босий, О. Колб, О. Колодій, А. Кучеренко, О. Майданик, В. Погорілко, Ж. Пустовіт, Н. Саніахметова, О. Скакун, В. Федоренко та ін.

Методи дослідження конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності можна визначити як засоби, прийоми та способи пізнання названого статусу. Вони поділяються на загальнонаукові і спеціально-наукові. Загальнонауковими методами пізнання конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності в Україні є: а) діалектичний; б) історичний; в) формально-логічний; г) системно-структурний; ґ) соціологічний; д) статистичний;

е) порівняльний; є) моделювання та ін. Спеціально-науковими методами дослідження названого статусу суб'єктів підприємницької діяльності є: формально-юридичний (догматичний, юридико-технічний); герменевтичний; правової семіотики тощо.

Наукова новизна дослідження характеризується поняттям конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності як закріпленого нормами міжнародного та національного права становища підприємців (фізичних осіб і організацій), включаючи їх правосуб'єктність, принципи, повноваження, гарантій реалізації прав та обов'язків.

Практичне значення наукової праці дає можливість використання результатів дослідження в правотворчій, правореалізаційній, науковій, навчально-методичній і виховній діяльності щодо реалізації конституційно-правового статусу суб'єктів підприємництва.

1. Поняття та види конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності

Конституційно-правовий статус суб'єктів підприємницької діяльності в Україні залишається не достатньо дослідженим. Саме це є метою даного дослідження. Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі завдання: а) проаналізувати наукові праці та правові норми, що досліджують та регулюють вище назване поняття правового статусу; б) охарактеризувати ознаки і сформулювати визначення названого статусу суб'єктів підприємництва; в) сформулювати висновки і рекомендації за результатами дослідження.

Поняття конституційного правового статусу людини і громадянина в Україні науковцями розглядається по різному. Так, С. Халюк у своїй науковій праці зосереджує увагу на дослідженні понять: «статус», «правовий статус», «конституційний статус» і пропонує власні визначення названих термінів. На його думку, одним із ключових понять є термін «статус». Він вважає, що статус у конституційному праві залежить від тієї ролі, яку відіграє у визначенні та фіксуванні стану учасників конституційно-правових відносин, підходів до його характеристик. На підставі наукових підходів С. Халюк зауважує на першорядному значення саме конституційного та конституційно-правового статусів, оскільки саме вони визначають напрямки і межі нормативного закріплення статусу того чи іншого суб'єкта права в конституційному та інших галузях права¹.

¹ Халюк С.О. Поняття конституційно-правового статусу вищої ради правосуддя: теоретико-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 47–49.

Отже, С. Халюк вважає, що конституційно-правовий статус закріплює правове становище конституційних та інших суб'єктів в конституційному та інших галузях права.

О. Колб, Ж. Пустовіт, М. Яцишин, вважають, що є чотири підходи до розуміння поняття правового статусу людини, а саме: а) ліберальна концепція; б) колективістський підхід; в) мусульманський підхід; г) підхід, що склався в звичаєвому праві окремих країн Латинської Америки, Океанії та Тропічної Африки. Змістом ліберальної теорії розуміння поняття та змісту конституційного правового статусу людини і громадянина є те, що кожна людини має права з моменту народження. Прихильники колективістського підходу до названої проблеми вважають, що пріоритетними є не права людини, а права колективу, тобто права різних об'єднань людей, що включаються до суспільства. Третій підхід розуміння правового статусу людини прийнято називати «мусульманським» і характеризується він тим, що права і обов'язки особи визначаються законами Шаріату. Щодо четвертого підходу, який склався в звичаєвому праві країн Латинської Америки, Океанії та Тропічної Африки, слід сказати, що права окремої людини не виділяються, вони не можуть бути реалізовані нею самостійно, без племені. На разі надзвичайно актуальним є пошук єдиного підходу до розуміння правового статусу людини, оскільки права, свободи та обов'язки людини мають в собі відтворювати положення загальноприйнятих міжнародних актів².

Отже, поняття конституційного правового статусу індивідуальних і колективних суб'єктів підприємництва в конституційному праві України досліджено не в повній мірі. Існують різні підходи до розуміння названого правового інституту та правової можливості названих суб'єктів. Пошук найбільш ефективного розуміння поняття названого правового статусу з метою його втілення в життя продиктований існуючими міжнародними стандартами прав людини.

Питання конституційного правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності характеризується конституційними нормами-принципами, що деталізуються поточним законодавством господарського спрямування. Так, О.Майданик розглядає: а) загальний або конституційний правовий статус людини і громадянина; б) спеціальний або родовий правовий статус окремих категорій громадян; в) індивідуальний правовий статус особи що характеризується статтю, віком, сімейним становищем особи, тощо; г) статус іноземців, осіб без громадянства, осіб з подвійним та множинним громадянством;

² Актуальні проблеми конституційного права України : підручник / за заг. ред. професора Олійника А. Ю. К. : Видавничий дім «Скіф», 2012. С. 210.

г) правові статуси особи, що визначаються окремими галузями права (цивільно-процесуальним, кримінальним процесуальним, адміністративно-процесуальним тощо); д) статус фізичної особи і таке інше³.

Отже, О. Майданник загальний правовий статус розглядає як конституційний і виділяє родовий правовий статус окремих категорій громадян серед яких виокремлює правовий статус окремих галузей права, а саме цивільно-процесуального, кримінально-процесуального, адміністративно-процесуального права. На нашу думку, серед окремих галузей права можна виділяти і господарський процесуальний різновид розуміння конституційного правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності.

О. Колодій окремо виділяє конституційно-правовий статус народу України. Він визначає принципи конституційно-правового статусу українського народу як найбільш загальні, основоположні, нормативно-регулятивні або свідомо-вольові правила поведінки, або основні начала (ідеї), що спільно з правосуб'єктністю, повноваженнями (правами та обов'язками) і гарантіями визначають правове положення українського народу у національному суспільстві та державі серед інших народів, закордонних суспільств і держав, міжнародних об'єднань, демонструючи його сутність і соціальне призначення⁴.

Отже, на нашу думку, правовий статус суб'єктів підприємницької діяльності включає такі елементи змісту як правосуб'єктність, принципи, права, свободи та обов'язки і гарантії їх реалізації. Для розуміння правового становища суб'єктів підприємництва слід визначити поняття суб'єктів господарського права.

І. Коваленко до суб'єктів господарювання відносить: 1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу (ЦК) України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського Кодексу (ГК) України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку. Головна відмінна ознака господарських організацій, що поєднує в один вид суб'єктів господарювання, полягає у тому, що, незалежно від організаційно-правових форм (будь-які підприємства, господарські товариства, кооперативи, фермерські господарства, господарські об'єднання, органи господарського керівництва), усі вони є юридичними особами, тобто можуть бути самостійними (діяти від свого імені, під власну майнову

³ Майданник О.О. Конституційне право України : навч. посіб. К. : Алерта, 2011. С. 99.

⁴ Колодій О. Принципи конституційно-правового статусу Українського народу: поняття та ознаки. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 218.

відповідальність за зобов'язаннями, виступати позивачем і відповідачем у судах) учасниками товарно-грошового обороту; 2) громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці. Головний критерій для їх легального функціонування в процесі господарювання – бути зареєстрованими як суб'єкт підприємництва в установленому законом порядку (тобто бути легітимізованими). Сукупність загальних юридичних можливостей щодо участі у правовідносинах, що закріплюється законодавством за суб'єктами господарювання як суб'єктами права, у науковій літературі іменують господарською правосуб'єктністю. Її фактична реалізація можлива за наявності ознак, властивих усякому суб'єкту господарського права»⁵.

Отже, ознаками конституційного правового статусу суб'єктів підприємництва є: а) його закріплення міжнародними договорами, нормами-принципами конституції та правовими нормами цивільного, господарського, інших галузей права; б) наявність правосуб'єктності, принципів, повноважень, гарантій реалізації прав та обов'язків; в) особливості прав та обов'язків іноземців, осіб без громадянства, біженців та інших осіб як підприємців; юридична відповідальність.

Міжнародними договорами закріплюється правовий статус суб'єктів підприємницької діяльності, а саме «Загальна декларація прав людини 1948 року» вміщує норму щодо якої кожна людина, де б вона не знаходилася, має право на визнання її правосуб'єктності (ст. 6) та можливості володіти своїм майном як одноособово, так і спільно з іншими людьми (ст. 17)⁶. Положення декларації в аспекті правового статусу людини деталізуються у міжнародних пактах 1966 р. та інших міжнародних документах. Так, всі народи мають право вільно встановлювати свій політичний статус, забезпечувати свій економічний розвиток. Для досягнення своєї мети вони можуть вільно розпоряджатися своїми природними багатствами і ресурсами без шкоди для будь-яких зобов'язань, що випливають з міжнародного економічного співробітництва, ґрунтованого на принципі взаємної вигоди, та з міжнародного права⁷.

⁵ Коваленко І.А. Актуальні проблеми функціонування суб'єктів господарського права: конспект лекцій з АППП / https://msnp.knutd.edu.ua/pluginfile.php/386464/mod_resource/content/1/

⁶ Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією ГА ООН від 10 грудня 1948 р. *Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій*. К. : Сфера, 2002. С. 9–10.

⁷ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: *Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 р.* 1973. № 2148-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>

Отже, правовий статус суб'єктів підприємництва в Україні включає принципи взаємної вигоди міжнародного економічного співробітництва, декларується нормами-принципами Конституції України, цивільного і господарського права та правовими нормами поточного законодавства, де урегульовані правосуб'єктність, повноваження та гарантії реалізації їх суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

Конституція України закріплює норму-принцип за якої кожен має право здійснювати підприємницьку діяльність не заборонену законом (ст. 42)⁸. Деталізуються положення Конституції щодо правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності на міжнародному і внутрішньому національному рівнях правовими нормами цивільного і господарського права та інших галузей права. Серед учасників цивільних правовідносин законодавство України виділяє фізичних та юридичні осіб. До суб'єктів цивільних правовідносин належить держава Україна, Автономна Республіка Крим (АРК), територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти (ст. 2). Фізичною особою є людина, як учасник цивільних правовідносин, куди слід віднести і господарські правовідносини. Фізична особа з повною цивільною дієздатністю має право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом та здійснює таку діяльність за умови її державної реєстрації в порядку, встановленому законом. Особа, що розпочала підприємницьку діяльність без державної реєстрації, уклавши відповідні договори, не має права оспорювати ці договори на тій підставі, що вона не є підприємцем (ст. 50). Юридичною особою норми цивільного права визнають організації, що створені і зареєстровані у встановленому законом порядку і наділені цивільною правосуб'єктністю (ст. 80). Одним з суб'єктів підприємницької діяльності є підприємницькі товариства, тобто юридичні особи, «які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками підприємницьких товариств, можуть бути створені лише як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи чи сільськогосподарські кооперативи, сільськогосподарські кооперативні об'єднання, що діють з метою одержання прибутку» (ст. 84)⁹.

Конституційні основи правового господарського порядку в Україні становлять право суб'єктів господарювання на різні форми власності та

⁸ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Поточна редакція від 01.01.2020.

⁹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40–44. Ст. 356. Поточна редакція від 19.12.1921 р.

їх право на підприємницьку діяльність, не заборонену законом, визначених виключно законом правових засад і гарантій підприємництва¹⁰.

Отже, ознаками конституційного правового статусу суб'єктів підприємництва є їх правосуб'єктність, принципи, повноваження, гарантії реалізації прав та обов'язків.

Різновидами правового статусу суб'єктів підприємництва є діяльність: а) фізичних осіб до яких відносять громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України; б) юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні в) об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність; г) структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення, тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України; ґ) спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України; д) державні замовники у сфері оборони; е) інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України¹¹.

Господарська правосуб'єктність фізичних і юридичних осіб як суб'єктів підприємницької діяльності включає в себе правоздатність, дієздатність та деліктоздатність. Правоздатність суб'єкта підприємництва, як фізичної особи характеризується здатністю мати права і обов'язки (цивільна правоздатність). Правоздатність розпочинається з моменту народження і закінчується моментом фізичної смерті підприємця. Для реалізації правосуб'єктності фізичної особи-підприємця необхідно досягти дієздатності. Право фізичної особи на здійснення підприємницької діяльності може бути реалізоване при наявності повної цивільної дієздатності, яка настає в Україні з досягненням вісімнадцяти років. Фізична особа-підприємець є деліктоздатною особою і несе відповідальність згідно з діючими законами. Суб'єкти підприємницької діяльності за порушення правових норм несуть юридичну відповідальність відповідно до діючого законодавства. Юридичною особою є організація, яка створена і зареєстрована у встановленому

¹⁰ Олійник А.Ю. Конституційні основи правопорядку у сфері господарювання. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 27. С. 48–54.

¹¹ Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. *Відомості Верховної Ради УРСР (БВР)*. 1991. № 29. Ст. 377. Поточна редакція від 01.08.2021 р.

законом порядку. Вони створюються у формі товариств, установ і інших формах, закріплених законом. Підприємницькі товариства здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку і створюються лише як господарські товариства або виробничі кооперативи чи сільськогосподарські кооперативи, сільськогосподарські кооперативні об'єднання, що діють з метою одержання прибутку.

Суб'єкти господарської діяльності України при здійсненні підприємництва керуються такими принципами: 1) суверенітету народу України; 2) свободи підприємництва; 3) юридичної рівності і недискримінації; 4) верховенства закону та ін.

Суб'єкти підприємницької діяльності України та іноземні суб'єкти господарської діяльності при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності керуються принципом суверенітету народу України, що полягає у: а) виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на території України, керуючись законами, що діють на території України; б) обов'язку України неухильно виконувати всі договори і зобов'язання України в галузі міжнародних економічних відносин¹². Так, О. Колодій принципи конституційно-правового статусу українського народу розглядає як найбільш загальні, основоположні, нормативно-регулятивні або свідомо-вольові правила поведінки, або основні начала (ідеї), що спільно з правосуб'єктністю, повноваженнями (правами та обов'язками) і гарантіями визначають правове становище українського народу у національному суспільстві та державі серед інших народів, закордонних суспільств і держав, міжнародних об'єднань, демонструючи його сутність і соціальне призначення¹³.

Свобода підприємництва полягає у: а) праві суб'єктів підприємницької діяльності добровільно вступати у підприємницькі правовідносини; б) праві суб'єктів підприємницької діяльності здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України; в) обов'язку додержувати при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності порядку, встановленого законами України; г) виключному праві власності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на всі одержані ними результати зовнішньоекономічної діяльності.

¹² Олійник А. Ю. Конституційна свобода особи на підприємницьку діяльність в Україні : монографія / А. Ю. Олійник. Київ : КНУТД ; Дніпро : ДДУВС, 2022. 264 с.

¹³ Колодій О. Принципи конституційно-правового статусу Українського народу: поняття та ознаки. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 216–220.

Принцип юридичної рівності і недискримінації у підприємницькій діяльності полягає у: а) рівності перед законом всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, в тому числі держави, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності; б) забороні будь-яких, крім передбачених цим Законом, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками; в) неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених Законом¹⁴.

Принцип верховенства закону полягає у: а) регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України; б) забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України. Ми пропонуємо доповнити ст. 2 названого закону принципом верховенства права.

Принципом захисту інтересів суб'єктів підприємницької діяльності полягає у тому, що Україна як держава: а) забезпечує рівний захист інтересів всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно з законами України; б) здійснює рівний захист всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами міжнародного права; в) здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів та норм міжнародного права¹⁵.

Повноваження суб'єктів підприємницької діяльності змістовно включають в себе права, свободи та обов'язки фізичних осіб-підприємців і підприємницьких організацій. Права суб'єктів підприємництва регулюються діючим законодавством України і є видом та мірою виробничо-господарської, фінансової, управлінської та іншої діяльності у сфері господарювання. Розрізняють засновницькі права, майнові права, права в галузі управління тощо. Конституційна свобода на підприємницьку діяльність розглядають як закріплену Конституцією та деталізовану законами України можливість людини на самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик діяльність по здійсненню

¹⁴ Колодій О. Принципи конституційно-правового статусу Українського народу: поняття та ознаки. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 216–220.

¹⁵ Там само.

права на виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг, заняття торгівлею з метою одержання прибутку¹⁶.

Гарантії реалізації прав та обов'язків особи на підприємницьку діяльність в Україні є закріплені нормами Конституції України і деталізовані у нормах законів України загально-соціальні та юридичні умови і засоби, що створюють сприятливу обстановку для здійснення названих прав і обов'язків, охороняють і захищають їх, спрямовані на їх відновлення та сприяють відшкодуванню моральних і матеріальних збитків на національному і міжнародному рівнях¹⁷.

Підводячи підсумок, пропонуємо такі висновки і рекомендації. Конституційно-правовий статус суб'єктів підприємницької діяльності слід визначити як закріплене нормами міжнародного права, конституційними нормами-принципами та правовими нормами цивільного, господарського, інших галузей права правове становище підприємців (фізичних осіб і організацій), що мають правосуб'єктність, принципи, повноваження, гарантії реалізації їх прав та обов'язків.

ознаками конституційного правового статусу суб'єктів підприємництва є: а) його закріплення міжнародними договорами, нормами-принципами конституції та правовими нормами цивільного, господарського, інших галузей права; б) наявність правосуб'єктності, принципів, повноважень, гарантії реалізації прав та обов'язків; в) особливості прав та обов'язків іноземців, осіб без громадянства, біженців та інших осіб як підприємців; юридична відповідальність.

Суб'єкти господарської діяльності України при здійсненні підприємництва керуються принципами: 1) суверенітету народу України; 2) свободи підприємництва; 3) юридичної рівності і недискримінації; 4) верховенства закону та ін. Пропонується доповнити закон принципом верховенства права.

У загальному вигляді конституційно-правовий статус суб'єктів правовідносин характеризується не тільки його поняттям, але й видами. Проблема зв'язана із важливими науковими та практичними завданнями. Метою даної статті є види конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності. Для реалізації названої мети слід вирішити такі задачі: а) проаналізувати праці авторів про правовий статус суб'єктів права; б) сформулювати види конституційного правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності; в) запропонувати висновки і рекомендації щодо конституційного правового статусу названих суб'єктів правовідносин.

¹⁶ Олійник А. Ю. Конституційна свобода особи на підприємницьку діяльність в Україні : монографія / А. Ю. Олійник. Київ : КНУТД ; Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 99.

¹⁷ Там само. С. 124.

Питання дослідження видів конституційного правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності потребує аналізу праць окремих авторів. На нашу думку, слід проаналізувати праці авторів щодо видів правового статусу та загально-теоретичне і галузеве розуміння суб'єктів права та зупинитися на характеристиці видів правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності. Так, І. Окунев досліджує загальнотеоретичні засади правового статусу суб'єкта права та визначає правовий статус суб'єкта права як складову частину соціального статусу, що визначає правове становище суб'єкта права щодо інших суб'єктів права, має офіційне визнання з боку держави, формальну визначеність, характеризується системністю, стабільністю та обумовлений існуючою системою суспільних відносин. Суб'єкт права, на його думку, є особа (індивідуальна або колективна), що відповідно до норм права здатна мати права і обов'язки, своїми діями набувати права і нести обов'язки. Поняття «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин» не є тотожними: суб'єкт права є потенційним учасником правовідносин, що розглядається законодавцем у статичному стані, з погляду володіння ним правосуб'єктністю, а суб'єкт правовідносин є безпосередньо особа, визнана суб'єктом права, але виступаюча в якості вже не потенційного носія суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, а дійсного учасника самого процесу дії норм, реалізації правосуб'єктності. Таким чином, поняття «суб'єкт права» не збігається з поняттям «суб'єкт правовідносин» (перше є загальним і первинним, друге – окремим і похідним)¹⁸.

О. Скакун визначає суб'єктів правовідносин як індивідуальних або колективних учасників правовідносин, які на підставі правових норм використовують свою правосуб'єктність у конкретних правовідносинах, тобто реалізують суб'єктивні права і юридичні обов'язки, повноваження і юридичну відповідальність. До видів суб'єктів правовідносин вона відносить: а) індивідуальних, фізичних осіб; б) колективних організацій; в) державу та її територіальні структурні одиниці; г) соціальні спільноти¹⁹.

О. Сурілов суб'єкта права характеризує як учасника правовідносин і підкреслює необхідність їх мати спеціальну юридичну якість, як правосуб'єктність до змісту якої він включає здатність суб'єкта права

¹⁸ Окунев І.С. Загально-теоретичні засади правового статусу суб'єктів права. Автор. дис... кандид. юрид. наук. К., 2009. 20 с.

¹⁹ Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 3-те видання. К.: Алерта, 2012. С. 401–402.

бути носієм прав і обов'язків, здійснювати їх нести відповідальність за протиправну їх реалізацію²⁰.

Слід також розглянути праці авторів щодо правового статусу галузевого розуміння суб'єктів права. Так, В. Босий розрізняє міжнародний (загальний), конституційний (базовий), галузевий, родовий (спеціальний), індивідуальний правовий статус. До галузевого правового статусу він відносить і адміністративно-правовий статус біженців та інших категорій осіб, що потребують притулку й захисту²¹.

В. Погорілко, В. Федоренко конституційно-правові відносини визначають як нормативно закріплені суспільно-політичні відносини, що виникають, змінюються або припиняються внаслідок діяльності чи поведінки суб'єктів конституційно-правових відносин, або ж незалежно від їх волі, як результат певного стану чи статусу і породжують конституційні права і обов'язки учасників цих відносин. Конституційно-правові відносини мають свій юридичний склад, тобто внутрішню взаємоузгоджену структуру взаємопов'язаних основних складових елементів, а саме: суб'єктів, об'єктів, суб'єктивних права і юридичних обов'язки та юридичних фактів. Суб'єкти конституційно-правових відносин вони розглядають як учасників суспільних відносин, наділених конституційною правосуб'єктністю (правоздатністю та дієздатністю), що своєю поведінкою або діяльністю, чи ж перебуванням поза своєю волею в певному правовому статусі чи стані породжують, змінюють і припиняють конституційно-правові відносини. Виділяють такі структурні елементи конституційного правового статусу: 1) правосуб'єктність; 2) систему прав, обов'язків і законних інтересів; 3) систему гарантій прав і обов'язків суб'єктів права; 4) їх юридичну відповідальність²².

І. Федотова вважає, що загальна структура правового статусу суб'єктів митних правовідносин включає такі елементи: 1) правові норми (норми конституційного права, які визначають базовий статус та норми митного права як комплексної галузі права); 2) права, свободи, законні інтереси та обов'язки суб'єкта митних правовідносин; 3) правосуб'єктність як основа (передумова) правового статусу; 4) громадянство (для фізичних осіб), резидентство (для юридичних осіб); 5) принципи,

²⁰ Сурілов О.В. Теорія держави і права : навч. посібник. К. ; Одеса : Вища шк., 1989. С. 378–379.

²¹ Босий В.П. Адміністративно-правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: теоретичний та праксеологічний аспект: монографія. Київ : Наук. дослід. ін-т. публ. права, 2021. 316 с.

²² Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України : підручник / за заг. ред. В.Ф. Погорілка. К. : Наукова думка; Прецедент, 2007. С. 74–83.

гарантії прав і свобод; 6) юридична відповідальність; 7) правовідносини загального (статусного) типу²³.

Одним з видів правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності в цивільно-правових та господарсько-правових відносинах є фізичні і юридичні особи. Суб'єкт господарювання підлягає державній реєстрації як юридична особа чи фізична особа-підприємець у порядку, визначеному законом (ст. 58)²⁴.

Отже, загально-теоретичне і галузеве розуміння правового статусу суб'єктів права підприємницької діяльності можна охарактеризувати за таким змістом: 1) правосуб'єктність суб'єктів підприємницької діяльності; 2) принципи суб'єктів підприємницької діяльності; 3) права, свободи, обов'язки та юридична відповідальність суб'єктів підприємницької діяльності; 4) гарантії реалізації відносин між суб'єктами підприємницької діяльності.

Правосуб'єктність суб'єктів права підприємницької діяльності, як підкреслювалося раніше, включає в себе правоздатність, дієздатність, деліктоздатність.

Принципами суб'єктів права підприємницької діяльності є ідеї: 1) вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності; 2) самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону; 3) вільного найму підприємцем працівників; 4) комерційного розрахунку та власного комерційного ризику; 5) вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом; 6) самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд (ст. 44)²⁵.

Суб'єкти господарювання є носіями господарських прав та обов'язків і наділені компетенцією щодо володіння відокремленим майном, ведуть підприємницьку та іншу господарську діяльність, зареєстровані в установленому порядку легітимними, здійснюють керівництво такою

²³ Федотова І.О. Теоретичні аспекти визначення змісту та елементів правового статусу суб'єктів митних правовідносин. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право.* 2012. № 1. С. 7–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2012_1%288%29__1

²⁴ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2003, № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144. Поточна редакція від 12.01.2022 р.

²⁵ Там само.

діяльністю, набувають суб'єктивних прав чи юридичних обов'язків від свого імені і несуть самостійну майнову і іншу юридичну відповідальність.

Гарантіями реалізації відносин між суб'єктами права підприємницької діяльності є загальні і спеціальні умови і засоби щодо здійснення прав, свобод, обов'язків та юридичної відповідальності суб'єктів підприємницької діяльності. Держава гарантує усім підприємцям, незалежно від обраних ними організаційних форм підприємницької діяльності, рівні права та рівні можливості для залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів (ст. 47)²⁶.

Існують різні критерії для групування суб'єктів підприємницької діяльності і їх правового статусу. Так, при проведенні досліджень конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність виділяють такі критерії поділу їх на види: а) залежно від гарантій; б) напрямів реалізації; в) обмежень чи заборон; г) за суб'єктами і об'єктами правовідносин; г) залежно від території (в середині країни чи за її межами) тощо²⁷.

А. Кучеренко, характеризуючи конституційне право на підприємницьку діяльність, підкреслює той факт, що реалізація названого конституційного права багато в чому залежить від ефективної діяльності держави по його забезпеченню. На його думку, важливим питанням при дослідженні умов реалізації конституційного права людини і громадянина на підприємництво є легалізація цієї діяльності. Легалізацію діяльності підприємців відносять до адміністративних заходів, оскільки вона полягає у державній реєстрації, видачі ліцензій, отриманні патентів, сертифікації, стандартизації тощо, тобто у процедурах, які встановлені нормативно, є обов'язковими для підприємця та реалізуються через діяльність державних органів. З метою створення сприятливих умов для розвитку підприємництва держава здійснює підтримку підприємництва у таких формах: 1) сприяє організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування підприємців, підготовки і перепідготовки кадрів; 2) стимулює інноваційну діяльність, освоєння нових видів продукції та послуг; 3) надає підприємцям цільові кредити; 4) надає підприємцям інші види допомоги²⁸.

²⁶ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144. Поточна редакція від 12.01.2022 р.

²⁷ Олійник А.Ю. Конституційна свобода особи на підприємницьку діяльність в Україні : монографія. Київ : КНУТД ; Дніпро : ДДУВС, 2021. 264 с.

²⁸ Кучеренко А.В. Конституційне право людини на підприємництво. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 2 (5). С. 39–40.

Н. Саниахметова визначає підприємницьку діяльність як націлену на отримання прибутку економічну діяльність з виробництва товарів, виконання робіт, надання послуг, що володіє самостійним і ініціативним, творчим і інноваційним, систематичним і ризиковим, правомірним і соціально відповідальним характером, здійснюється легітимним суб'єктом, що несе самостійну юридичну відповідальність. Вона характеризує підприємництво за такими критеріями класифікації: 1) предметом діяльності: виробниче і комерційне; 2) суб'єктами підприємництва: фізичними та юридичними особами²⁹.

Залежно від суб'єктів підприємницької діяльності можна сформулювати такі види галузевого статусу суб'єктів підприємництва: 1) конституційно-правовий статус фізичних осіб-підприємців; 2) конституційно-правовий статус підприємницьких організацій. До конституційно-правового статусу фізичних осіб-підприємців відносяться права і свободи, обов'язки і юридична відповідальність громадян України, іноземців, осіб без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці. Конституційно-правовий статус підприємницьких організацій залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва (включаючи статус суб'єктів мікропідприємництва), середнього або великого підприємництва.

До конституційного правового статусу суб'єктів мікропідприємства відносять статус фізичних осіб, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи-підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. Конституційно-правовий статус юридичних осіб, як суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України (ст. 55).

Різновидом конституційного правового статусу суб'єктів малого підприємництва є: а) фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи-підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну

²⁹ Підприємницьке право в питаннях і відповідях: навчальний посібник / за ред. Н.А. Саниахметової. Х. : Одісей, 2000. 416 с.

10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; б) юридичні особи-суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України (ст. 55). Видами конституційного правового статусу є суб'єкти великого підприємництва. Це юридичні особи-суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України (ст. 55)³⁰.

Залежно від права власності розрізняють конституційно-правовий статус державних і недержавних організацій. Видами державних організацій є державні органи, державні підприємства та установи, місцеві державні адміністрації тощо. До недержавних організацій відносять підприємницькі товариства, громадські організації, що займаються підприємницькою діяльністю, підприємницькі кооперативи, органи місцевого самоврядування тощо. Серед підприємницьких товариств виділяють командитні товариства, товариства з повною відповідальністю, товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства та інші.

Отже, існують різні критерії для групування конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницьких організацій на різні види залежно від їх форм власності, територіальності, індивідуальної чи колективної діяльності, мети отримання результату тощо. Запропоновані критерії можуть бути використані при групуванні конституційного правового статусу названих суб'єктів.

Підводячи підсумок по дослідженню пропонуємо висновки і рекомендації щодо поділу конституційного правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності на види. Так, залежно від: 1) форм власності розглядають конституційно-правовий статус державних і недержавних суб'єктів підприємництва; 2) територіальності існує між народний, центральний і місцевий статус суб'єктів підприємництва; 3) індивідуальної чи колективної діяльності виділяють конституційний правовий статус фізичних осіб-підприємців, юридичних осіб-підприємців та підприємців інших колективів; 4) отримання конкретного

³⁰ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144. Поточна редакція від 12.01.2022 р.

результату виділяють конституційно-правовий статус підприємців метою діяльності яких є отримання прибутку або суспільного (соціального) результату. Існують і інші критерії для поділу конституційно-правового статусу суб'єктів підприємництва на види.

2. Конституційно-правовий статус фізичних осіб – підприємців

Проблема полягає в дослідженні конституційного статусу фізичної особи підприємця, як суб'єкта підприємницької діяльності. Серед суб'єктів підприємницької діяльності розрізняють фізичних і юридичних осіб. Конституційний правовий статус фізичних осіб, включаючи підприємців, досліджувався різними авторами, яких цікавили загальнотеоретичні та галузеві питання правового статусу названих осіб. При дослідженні даної теми зупинимось на аналізі господарської діяльності фізичної особи-підприємця, його предмету відання, правах, свободах, обов'язках та гарантіях реалізації, що підкреслює теоретичне і практичне значення названого правового статусу особи підприємця. Дослідження конституційно-правового статусу фізичної особи-підприємця дає можливість проаналізувати наукові праці вчених та дати тлумачення норм міжнародних договорів і правових норм Конституції та законів України з потреб удосконалення можливих і необхідних правил поведінки фізичної особи-підприємця. Метою дослідження є характеристика ознак та формулювання поняття конституційно-правового статусу фізичних осіб-підприємців. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі задачі: а) проаналізувати наукові праці і нормативно-правові акти щодо конституційного правового статусу фізичної особи-підприємця; б) сформулювати ознаки та визначення конституційно-правового статусу фізичної особи підприємця; в) дати висновки і рекомендації по темі дослідження.

Статус фізичної особи – це її становище в суспільстві. Дослідження її становища може здійснюватися в загальносоціальному і правовому значенні. Л.Адашис визначає правовий статус особи як юридичне закріплене її становища в державі і суспільстві. Юридичне оформлення становища особи починається з того, що людина визнається суб'єктом діючого в суспільстві права, наділяється правоздатністю та може вступати у відповідні правовідносини. Є декілька видів правового статусу серед яких конституційний і галузеві (адміністративно-процесуальний, кримінально-процесуальний тощо)³¹.

Отже, Л. Адашис розглядає конституційно-правовий статус фізичної особи та адміністративний, адміністративно-процесуальний,

³¹ Адашис Л.І Конституційні права, свободи та обов'язки людини та громадянина : конспект лекцій. Дніпро : ДДУВС, 2016. С. 8.

кримінально-процесуальний інші правові статуси. Розгляд галузевих правових статусів може бути продовжено. Серед них можна назвати цивільно-правовий, господарсько-правовий та інші.

Деталізація змісту конституційно-правового статусу фізичної особи-підприємця відбувається у адміністративному, цивільному, господарському та деяких інших галузях права. Учасниками цивільних відносин визнаються фізичні та юридичні особи (ст. 2 ЦК України). Норма названої статті закону залишає поза увагою таку групу учасників цивільно-правових відносин, як фізичні особи-підприємці, що також охоплюється поняттям «фізичні особи», але в силу свого особливого правового статусу мають певні відмінності у правовому регулюванні. Правовий статус фізичної особи є ширшим, ніж правовий статус фізичної особи-підприємця³².

Отже, правовий статус фізичної особи-підприємця регулюється нормами цивільного і господарського права, що дає змогу порівняти названі правові норми і виявити особливості правового регулювання в аспекті деталізації конституційного правового статусу названої фізичної особи.

О. Дем'яненко, дає роз'яснення відповідно до якого фізична особа-підприємець в цивільно-господарських відносинах є різностороннім учасником. Принципи здійснення ним підприємницької діяльності роблять його подібним до юридичних осіб, тоді як в приватних відносинах, незважаючи на будь-які зміни в його статусі, він залишається фізичною особою. Слід чітко розмежовувати ці різні сфери відносин. На підставі правила, встановленого у ст. 51 ЦК України, до фізичних осіб-підприємців слід застосовувати норми спеціального (господарського) законодавства, якщо предметом регулювання безпосередньо є їх підприємницька діяльність. Слід також брати до уваги норми цивільного законодавства, якщо предмет регулювання виходить за межі підприємницької діяльності і зачіпає приватні інтереси суб'єкта. В таких випадках названа діяльність повній мірі врегульовується нормами ЦК України³³.

Отже, О. Дем'яненко роз'яснює різносторонність правовідносин фізичної особи цивільно-правового і господарсько-правового характеру, порівнює правовий статус фізичної особи-підприємця у цивільному і господарському праві і підкреслює можливість урегулювання таких відносин спільними цивільно-господарськими нормами чи окремо цивільними чи господарськими нормами права.

М. Ковальова, досліджуючи адміністративно-правові режими підприємницької діяльності в Україні, дає характеристику сутності,

³² Статус фізичної особи-підприємця: проблеми застосування законодавства. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS14820>. Дата звернення 5.04.2022

³³ Там само.

ознакам та напрямкам підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання, досліджує функції та засоби такого регулювання. М. Ковальова аналізує чинне законодавство України, що регулює суспільні відносини, які виникають з приводу здійснення уповноваженими органами публічно-владних повноважень у сфері підприємницької діяльності. Під адміністративно-правовим режимом підприємницької діяльності М. Ковальова розуміє форму правового регулювання, що побудована на комплексі юридичних і організаційних процедур та адміністративно-правових засобів, визначає міру можливої та належної поведінки суб'єктів підприємницької діяльності та суб'єктів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у зазначеній сфері³⁴.

Отже, М. Ковальова у дисертації дослідила адміністративно-правовий режим суспільних відносин у підприємницькій діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в Україні та спробувала визначити правовий статус особи підприємця.

Галузеве розуміння статусу суб'єкта підприємницької діяльності багато в чому залежить від співвідношення термінів суб'єкт господарської чи підприємницької діяльності. В. Махінчук підкреслює той факт, що під час формування нового законодавства постало питання, яким саме терміном назвати відповідну діяльність з виготовлення та продажу товарів, надання послуг, як назвати відповідний законодавчий акт з регулювання «комерційних» відносин. В результаті у 2003 року було прийнято Господарський кодекс (ГК) України, який і понині викликає багато дискусій. Він робить висновок, що підприємницька діяльність (підприємництво) є одним із видів господарської діяльності і характеризується ознакою наявності мети щодо одержання прибутку. Іншу частину обсягу поняття «господарська діяльність» відповідно до чинного господарського законодавства становить некомерційна господарська діяльність, яка не має на меті одержання прибутку та вважає за потребу у подальшому з'ясувати співвідношення термінів «підприємницька діяльність» та «комерційна діяльність»³⁵.

Отже, конституційно-правовий статус фізичної особи як суб'єкта господарської і підприємницької діяльності не тотожні. Фізична особа-

³⁴ Ковальова М.В. Адміністративно-правові режими підприємницької діяльності в Україні : автореф. дис. на здобуття кан. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2007. 19 с.

³⁵ Махінчук В.М. До змісту понять «господарської» та «підприємницької» діяльності за законодавством України. Матеріали ІУ Всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Правові реформи України», 11 жовтня 2012 р. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 133–134.

підприємець при здійсненні діяльності має на меті отримання прибутку, а суб'єкт господарської діяльності такої мети не має.

А. Олійник та О. Шморгун під підприємництвом розуміють конституційну свободу особи створювати матеріальні та особисті нематеріальні блага, володіти ними та здійснювати діяльність самостійно, ініціативно, систематично, на власний ризик у сфері виробництва, розподілу, обміну, надання послуг, зайняття торгівлею та використання матеріальних благ з метою одержання прибутку. Процес реалізації конституційної свободи на підприємництво вони вбачають в здійсненні певних етапів: а) деталізації конституційної свободи на підприємницьку діяльність шляхом правотворчості; б) здійсненні реалізації конституційної свободи на підприємницьку діяльність у певних формах; в) гарантіях реалізації конституційної свободи на підприємницьку діяльність; г) забезпеченні реалізації конституційної свободи на підприємницьку діяльність³⁶.

Отже, названі автори розширюють розуміння конституційного статусу фізичної особи підприємця, включаючи права та обов'язки щодо самої підприємницької діяльності, так і до видів такої діяльності, наголошуючи на необхідності мети одержання прибутку, а також гарантії реалізації прав і обов'язків.

І. Полховська розглядає взаємозв'язок між поняттями «правовий статус особи» і «конституційний статус особи» і підкреслює, що різниця між ними полягає у відмінності тієї нормативно-правової бази на яку вони спираються. І.Полховська вважає, що поняття особа охоплює розуміння понять людина і громадянин. Структурними елементами конституційного правового статусу людини і громадянина (особи) вона вбачає: а) правосуб'єктність; б) громадянство; в) права, свободи, обов'язки; г) гарантії здійснення прав і свобод; д) юридичну відповідальність. Принципи права І. Полховська пропонує поширювати і на принципи правового статусу особи³⁷.

Отже, І. Полховська при аналізі поняття правового статусу людини і громадянина зосередила основну увагу на принципах права, а не елементах структури правового статусу особи.

І. Федотова вважає, що загальна структура правового статусу суб'єктів митних правовідносин включає такі елементи: 1) правові норми (норми конституційного права, які визначають базовий статус та норми митного права як комплексної галузі права); 2) права, свободи, законні

³⁶ Олійник А.Ю., Шморгун О.С. Конституційна свобода особи на підприємницьку діяльність в системі економічних свобод. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 60. С. 128.

³⁷ Полховська І.К. Поняття і принципи конституційно-правового статусу особи в Україні. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 20.

інтереси та обов'язки суб'єкта митних правовідносин; 3) правосуб'єктність як основа (передумова) правового статусу; 4) громадянство (для фізичних осіб), резидентство (для юридичних осіб); 5) принципи, гарантії прав і свобод; 6) юридична відповідальність; 7) правовідносини загального (статусного) типу³⁸.

Отже, І Федотова структуру правового статусу особи розглядає в широкому розумінні і включає крім традиційних ознак загально-теоретичні складові, такі як правові норми і правові відносини.

С. Халюк зосередив увагу на характеристиці понять: «статус», «правовий статус», «конституційний статус» та конституційно-правовому статусі і розглянув власне поняття вище перерахованих термінів. Ключовим поняттям С. Халюк вважає термін «статус». У конституційному праві статус залежить від тієї ролі, яку він відіграє у визначенні та фіксуванні стану учасників конституційно-правових відносин та підходів до його характеристик. На підставі наукових підходів першочергове значення належить конституційному і конституційно-правового статусу, оскільки саме названі статуси визначають напрямки і межі нормативно-правового закріплення становища того чи іншого суб'єкта права в конституційному та інших галузях права³⁹.

Отже, С. Халюк дослідуючи конституційно-правовий статус вищої ради правосуддя зосередив увагу на аналізі доктринальних в нормативно-правових джерелах, що містять відмінні підходи в питанні їх співвідношення та змістовних ознаках.

Проаналізувавши праці авторів можемо сформулювати зміст та ознаки визначення конституційно-правового статусу фізичної особи-підприємця. Зміст конституційно-правового статусу фізичної особи-підприємця слід віднести: 1) правосуб'єктність фізичної особи-підприємця; 2) принципи правового статусу фізичної особи-підприємця; 3) права, свободи та обов'язки фізичної особи-підприємця; 4) гарантії реалізації названих прав і обов'язків. До ознак названого правового статусу можна віднести: а) правові норми та правові відносини фізичної особи-підприємця; б) правосуб'єктність, принципи, громадянство, права, свободи, обов'язки фізичної особи-підприємця та гарантії їх реалізації; в) юридична відповідальність фізичної особи-підприємця.

Правові відносини фізичної особи-підприємця та їх правовий статус регулюються нормами Конституції і законів України та нормативно-

³⁸ Федотова І.О. Теоретичні аспекти визначення змісту та елементів правового статусу суб'єктів митних правовідносин. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право*. 2012. № 1. С. 7–12.

³⁹ Халюк С.О. Поняття конституційно-правового статусу вищої ради правосуддя: теоретико-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 47–49.

правовими актами, прийнятими відповідно до законів. В Конституції України закріплюється суб'єктивне право кожної фізичної особи на підприємницьку діяльність яка не заборонена законом (ст. 42 Конституції України)⁴⁰. Фізична особа здійснює своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації в порядку, встановленому законом. Інформація про державну реєстрацію фізичних осіб-підприємців є відкритою (ст. 50 ЦК України)⁴¹. Деталізація правовідносин фізичних осіб-підприємців та їх правовий статус урегулюється нормами діючих законів⁴², що виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, їхньої символіки (у випадках, передбачених законом), громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців. Державна реєстрація базується на таких основних принципах: 1) обов'язковості державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі; 2) публічності державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі та документів, що стали підставою для її проведення; 3) врегулювання відносин, пов'язаних з державною реєстрацією, та особливостей державної реєстрації виключно цим Законом; 4) державної реєстрації за заявницьким принципом; 5) єдності методології державної реєстрації; 6) об'єктивності, достовірності та повноти відомостей у Єдиному державному реєстрі; 7) внесення відомостей до Єдиного державного реєстру виключно на підставі та відповідно до цього Закону; 8) відкритості та доступності відомостей Єдиного державного реєстру⁴³.

Правосуб'єктність, принципи, громадянство, права, свободи, обов'язки фізичної особи-підприємця урегульовані законами. Право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Обмеження названого права на здійснення підприємницької діяльності встановлюються

⁴⁰ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Поточна редакція від 01.01.2020.

⁴¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40–44. Ст. 356. Поточна редакція від 19.12.1921.

⁴² Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144. Поточна редакція від 12.01.2022.

⁴³ Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31–32. Ст. 263. Поточна редакція від 01.01.2022.

цивільним законодавством (ст. 50 ЦК України)⁴⁴. Пропонуємо доповнити названу норму після слова «діяльності» словами «та гарантії реалізації» і далі по тексту.

Юридична відповідальність фізичної особи-підприємця регулюється нормами цивільного та господарського права. Фізична особа-підприємець відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення. Окремі фізичні особи-підприємці, що перебувають у шлюбі, відповідають за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм особистим майном і часткою у праві спільної сумісної власності подружжя, яка належатиме їй при поділі цього майна (ст. 52. ЦК України)⁴⁵. Підприємці зобов'язані не завдавати шкоди довкіллю, не порушувати права та законні інтереси громадян і їх об'єднань, інших суб'єктів господарювання, установ, організацій, права місцевого самоврядування і держави. За завдані шкоду і збитки підприємець несе майнову та іншу встановлену законом відповідальність (ст. 49 ГК України)⁴⁶.

Отже, норми Конституції і законів України регулюють правовідносини та правовий статус фізичних осіб-підприємців. Їх удосконалення сприятимуть покращенню суб'єктів названого правового статусу.

Було розглянуто конституційний правовий статус фізичної особи-підприємця як урегульовані правовими норми правові відносини фізичної особи-підприємця, що є громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства має правосуб'єктність, принципи, права, свободи, обов'язки та гарантії їх реалізації та їх юридична відповідальність у випадку правопорушення. Ознаками конституційно-правового статусу фізичної особи-підприємця є: а) правові норми та правові відносини фізичної особи-підприємця; б) правосуб'єктність, принципи, громадянство, права, свободи, обов'язки фізичної особи-підприємця та гарантії їх реалізації; в) юридична відповідальність фізичної особи-підприємця.

⁴⁴ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40–44. Ст. 356. Поточна редакція від 19.12.1921.

⁴⁵ Там само.

⁴⁶ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144. Поточна редакція від 12.01.2022.

3. Конституційно-правовий статус підприємницьких колективів

Підприємницька діяльність в Україні здійснюється колективними і індивідуальними суб'єктами господарювання. Порядок утворення, організації діяльності та припинення діяльності названих суб'єктів регулюється міжнародними та національними нормами права.

Конституційно-правовий статус підприємницьких колективів – це урегульовані нормами міжнародного і національного права різновиди господарських організацій, юридичних і неюридичних, які здійснюють господарську діяльність, мають првосуб'єктність, права, свободи, обов'язки та відповідальність і гарантії їх реалізації та поділяються на види.

Видами конституційно-правового статусу підприємницьких колективів як суб'єктів підприємницької діяльності є названий статус: а) корпоративні і унітарні підприємства; б) господарські товариства; в) підприємства колективної власності

Конституційно-правовий статус підприємницьких колективів, як суб'єктів господарювання, передбачає дослідження правосуб'єктності, прав, свобод та обов'язків, гарантій діяльності корпоративних і унітарних підприємств, господарських товариств та інші організацій, передбачених законом.

Метою дослідження є характеристика конституційно-правового статусу господарських організацій як суб'єктів підприємницької діяльності. Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі завдання: а) проаналізувати праці вчених щодо предмету дослідження; б) запропонувати ознаки та визначення конституційно-правового статусу підприємницьких колективів; в) сформулювати види підприємницьких колективів як суб'єктів підприємницької діяльності; г) дати висновки і рекомендації по досліджених питаннях.

Підприємництво в незалежній Україні почалося з приватизації і зняття законодавчих обмежень на підприємницької діяльності. Приватний бізнес в Україні став двигуном розвитку економіки в період ринкової трансформації, пов'язаної з запланованим реформуванням ринкової сфери. Прийнято ряд законодавчих актів, які відкрили нові можливості для розвитку приватного бізнесу. Для українського підприємництва існує перелік проблем, з якими стикаються гравці бізнес-ринку в цілому світі, проте саме в українських реаліях ці перешкоди набувають гіпертрофованого характеру⁴⁷. Серед колективних суб'єктів правових відносин виділяють державні органи, підприємства та

⁴⁷ Підприємництво в Україні. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії / <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

установи; суспільні, кооперативні, комерційні організації; промислові та сільськогосподарські підприємства; іноземні фірми, банки, підприємства; церкву та її релігійні общини, конфесії; адміністративно-територіальні одиниці, виборчі округи тощо⁴⁸.

Отже, серед колективних суб'єктів господарювання автори розглядають господарські організації, що створені відповідно до ЦК України і є юридичними особами, а саме: а) державні, комунальні та інші підприємства; б) інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку.

Видами колективних суб'єктів господарювання є господарські організації серед яких корпоративні і унітарні підприємства. До них відносять: а) приватні підприємства, що діють на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи); б) підприємства, що діють на основі колективної власності (підприємства колективної власності); в) комунальні підприємства, що діють на основі комунальної власності територіальної громади; г) державні підприємства, що діють на основі державної власності; ґ) підприємства, засновані на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності); д) спільні комунальні підприємства, що діють на договірних засадах спільного фінансування (утримання) відповідними територіальними громадами – суб'єктами співробітництва. Господарські товариства: а) акціонерні товариства; б) товариства з обмеженою відповідальністю; в) товариства з додатковою відповідальністю; г) повні товариства; ґ) командитні товариства. Підприємства колективної власності до яких відносять: а) виробничі кооперативи; б) підприємства споживчої кооперації; в) підприємства громадських та релігійних організацій; г) інші підприємства, передбачені законом.

Отже, в результаті аналізу видів підприємницьких колективів серед яких слід зупинитися на підприємницьких організаціях таких як акціонерні і командитні товариства.

В процесі даного дослідження використовуються філософські, загально-наукові і спеціально-наукові методи.

З метою дослідження конституційно-правового статусу підприємницьких колективів слід здійснити аналіз і обговорення праць вчених. Так, О. Ануфрієва, Г. Лагоцька, Т. Пальчевська характеризують сутність, роль та засади підприємницької діяльності, складники підприємницького середовища, види підприємств та проблеми функціонування суб'єктів підприємницької діяльності в сучасних умовах господарювання. Особливу увагу звернено на аналіз ризиків, що

⁴⁸ Колективні суб'єкти правових відносин. URL: https://pidru4niki.com/13340203/pravo/kolektivni_subyekti_pravovih_vidnosin

супроводжують підприємництво, шляхи їх уникнення. В умовах ринкової економіки і конкуренції розкрито поняття акціонерного товариства як форми організації господарських об'єднань, що ґрунтується на концентрації коштів випуском та продажем акцій. Акціонерне товариство вони розглядають як юридичну особу, що відповідає за зобов'язаннями в межах майна, яке йому належить. Відповідальність кожного акціонера обмежується вартістю його акцій. Акціонерні товариства бувають двох типів: закриті, коли акції мають обіг тільки всередині товариства, і не подані на фондовій біржі; відкриті акції мають обіг на ринку цінних паперів. Досліджується також командитне товариство як товариство на вірі та вид господарської організації, яка включає, поряд з учасниками, що несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном, одного або кількох учасників, відповідальність яких обмежується внеском у майно товариства⁴⁹.

Отже, О. Ануфрієва та інші серед підприємницьких колективів виділяють акціонерні і командитні товариства, досліджують їх правовий статус.

Н. Дараганова робить висновки про те, що суб'єкт адміністративних правовідносин завжди є фактичними учасниками правових відносин. Адміністративне право наділяє правосуб'єктністю достатньо велике коло учасників суспільних відносин, що обумовлено, передусім, різноманітністю управлінських зв'язків, а також політикою держави. Суб'єкт адміністративного права вступає у правовідносини, врегульовані нормами адміністративного права і є необхідною передумовою безпосередньої участі в адміністративних правовідносинах. У царині адміністративного права існує велике різноманіття підходів до вибору критеріїв поділу суб'єктів адміністративного права, що обумовлює й різні варіанти класифікацій цих осіб. Залежно від організаційних особливостей суб'єктів їх можна класифікувати на: 1) індивідуальні суб'єкти (фізичні особи) – громадяни України, іноземці, особи без громадянства; 2) колективні суб'єкти (юридичні особи) – різні об'єднання громадян як державного так і недержавного характеру, а саме: органи виконавчої влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації; 3) колективні суб'єкти-неюридичні особи – це суб'єкти адміністративного права які, не мають ознак юридичної особи, але наділені нормами адміністративного права певними колективними правами та обов'язками: структурні підрозділи організацій; трудові

⁴⁹ Ануфрієва О. Л., Пальчевська Т. Г., Лагоцька Г. М. Підприємницька діяльність. Навчальний посібник / За науковою ред. О. Л. Ануфрієвої / Івано-Франківськ : «Лілея-НВ», 2014. 304 с.

колективи; інші колективні об'єднання, які не мають статусу юридичної особи⁵⁰.

Отже, Н. Дараганова розрізняє індивідуальні і колективні суб'єкти права і правових відносин.

Г. Карпюк, досліджуючи суб'єктів підприємницької діяльності, наголошує на тому, що основним діючим елементом у підприємництві є підприємець – суб'єкт, що знаходить і розвиває нові види економічної діяльності, методи виробництва, нові сфери застосування капіталу. Громадянин може здійснювати підприємницьку діяльність безпосередньо як фізична особа-підприємець або через приватне підприємство, що ним створюється самостійно або спільно з іншими особами⁵¹.

Отже, Г. Карпюк у процесі підприємницької діяльності розрізняє фізичних осіб-підприємців та підприємницькі колективи.

О. Олькіна досліджує конституційно-правовий статус органів, установ та організацій. Під організаціями вона розуміє цільові об'єднання ресурсів для досягнення певної мети, як поняття, яке вживається для означення соціальної групи, та розподіляє виконання завдань між учасниками для досягнення певної колективної мети. Вона виокремлює такі види організацій: а) господарські організації як юридичні особи, що створені відповідно до ЦК України, державні, комунальні та інші підприємства, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку (п. 1 ч. 2 ст. 55 ГК України); б) об'єднання громадян у політичні партії, громадські організації, професійні спілки для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (ст. 36 Конституції України) та установи за ЦК України; в) органи публічної влади (органи державної влади та органи місцевого самоврядування), які здійснюють управлінські функції в інтересах народу або територіальної громади⁵².

⁵⁰ Дараганова Н.В. Дискусійні питання класифікації суб'єктів адміністративного права. URL: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2010/4/38.pdf>

⁵¹ Карпюк Г.І. Основи підприємництва : навчальний посібник. Донецьк, 2021. С. 9.

⁵² Олькіна О.В. Конституційно-правовий статус органів, установ та організацій в Україні. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5296/Konstituc%D1%96jno-pravovij%20status%20organ%D1%96v%2C%20ustanov.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Отже, О. Олькіна серед організацій, як суб'єктів підприємницької діяльності виділяє господарські організації, що мають конституційно-правовий статус.

Як наголошувалося раніше серед підприємницьких колективів виділяють такі господарські організації як: а) підприємства корпоративні і унітарні; б) господарські товариства; в) підприємства колективної власності та інші підприємства, передбачені законом⁵³. Серед господарських товариств виділяють акціонерні і командитні товариства на яких буде акцентовано нашу увагу.

Так, А. Олійника під конституційно-правовим статусом акціонерних товариств розуміє урегульовані конституційними та законодавчими нормами різновиди господарських товариств статутний капітал яких поділяється на однакові частки номінальної вартості і якими посвідчуються їх корпоративні права. Пропонується редакція абзацу першого ч. 1 ст. 69 Закону України «Про акціонерні товариства», а саме: «Ціною викупу акцій вважається їх ринкова вартість та доповнення ч. 4, ст. 69 названого Закону таким змістом: «У разі, якщо сторони не дійшли згоди щодо визначення ринкової вартості акцій, вони мають право скласти протокол розбіжностей щодо ціни однієї акції та загальної суми договору про обов'язковий викуп акцій товариством». Рекомендується закріплення в Законі таких положень: а) порядку інформування акціонера про винесення на розгляд товариства питань, що дають право на не згоду; б) безпосереднього механізму викупу товариством акцій незгідного акціонера; в) визначення обов'язку акціонерів щодо неможливості вчиняти угоди, пов'язаної з відчуженням або обтяженням відповідних акцій⁵⁴. Під конституційно-правовим статусом командитних товариств А. Олійник розуміє урегульовані правовими нормами суб'єктивні права, свободи та обов'язки їх повних учасників та вкладників, що діють на підставі засновницького договору і несуть солідарно повну відповідальність чи відповідають за діяльність товариства в межах сум своїх вкладів⁵⁵.

⁵³ Колективні суб'єкти правових відносин. URL: https://pidru4niki.com/13340203/pravo/kolektivni_subyekti_pravovih_vidnosin

⁵⁴ Олійник А.Ю. Конституційно-правовий статус акціонерних підприємств. IX Международная научно-практическая конференция «*Science and technology: problems, prospects and innovations*», 8–10 июня 2023 года Осака, Япония. 2023. С. 520–529.

⁵⁵ Олійник А.Ю. Конституційно-правовий статус командитних товариств. Всеукраїнська науково-практична конференція «*Актуальні питання становлення та розвитку сучасного конституціоналізму в Україні (до 27-ї річниці Конституції України)*», яка відбудеться 27 червня 2023 року в Одеському державному університеті внутрішніх справ. Одеса, 2023.

В результаті дослідження можна запропонувати ознаки та визначення конституційно-правового статусу підприємницьких колективів. До таких ознак відносять: а) урегульовані нормами права різновиди господарських організацій; б) інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність; в) мають првосуб'єктність, гарантії прав, свобод, обов'язків та відповідальність; г) поділяються на види.

Видами конституційно-правового статусу підприємницьких колективів як суб'єктів підприємницької діяльності є названий статус: а) корпоративні і унітарні підприємства; б) господарські товариства; в) підприємства колективної власності.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумок дослідженню, пропонуємо такі висновки і рекомендації. Конституційно-правовий статус суб'єктів підприємницької діяльності – це закріплене нормами міжнародного права, конституційними нормами-принципами та правовими нормами цивільного, господарського, інших галузей права правове становище підприємців (фізичних осіб і організацій), що мають правосуб'єктність, принципи, повноваження, гарантії реалізації їх прав та обов'язків.

Ознаками конституційного правового статусу суб'єктів підприємництва є: а) його закріплення міжнародними договорами, нормами-принципами конституції та правовими нормами цивільного, господарського, інших галузей права; б) наявність правосуб'єктності, принципів, повноважень, гарантії реалізації прав та обов'язків; в) особливості прав та обов'язків іноземців, осіб без громадянства, біженців та інших осіб як підприємців; г) юридична відповідальність.

Конституційний правовий статус фізичної особи-підприємця – це урегульовані правовими норми відносини фізичної особи-підприємця, що є громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства, має правосуб'єктність, принципи, права, свободи, обов'язки та гарантії їх реалізації, юридичну відповідальність у випадку правопорушення.

Ознаками конституційно-правового статусу фізичної особи-підприємця є: а) правові норми та правові відносини фізичної особи-підприємця; б) правосуб'єктність, принципи, громадянство, права, свободи, обов'язки фізичної особи-підприємця та гарантії їх реалізації; в) юридична відповідальність фізичної особи-підприємця.

До ознак конституційно-правового статусу підприємницьких колективів відносять: а) урегульовані нормами права різновиди господарських організацій; б) інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність; в) мають првосуб'єктність, гарантії прав, свобод, обов'язків та відповідальність; г) поділяються на види.

Конституційно-правовий статус підприємницьких колективів – це урегульовані нормами міжнародного і національного права різновиди господарських організацій, юридичних і неюридичних, які здійснюють господарську діяльність, мають првосуб'єктність, права, свободи, обов'язки та відповідальність і гарантії їх реалізації та поділяються на види.

Видами конституційно-правового статусу підприємницьких колективів, як суб'єктів підприємницької діяльності, є названий статус: а) корпоративних і унітарних підприємств; б) господарських товариств; в) підприємств колективної власності.

Запропоновано удосконалення окремих статей (68–69) Закону України «Про акціонерні товариства». Рекомендується закріпити в Законі положення щодо: а) порядку інформування акціонера про винесення на розгляд товариства питань, щодо його не згоди з ціною; б) безпосереднього механізму викупу товариством акцій незгідного акціонера; в) визначення обов'язку акціонерів щодо неможливості вчиняти угоди, пов'язані з відчуженням або обтяженням відповідних акцій. Пропонується доповнити ст. 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» принципом «верховенства права».

АНОТАЦІЯ

У сучасних умовах досліджено проблему конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності. Запропоновано їх види та напрямки реалізації в Україні. Висвітлено наукові та нормативно-правові джерела. Акцентовано увагу на історії розвитку названого статусу. Запропоновано методологію та методи дослідження. Аналізуються ознаки та дається визначення статусу. Проаналізовано критерії їх класифікації та види конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності. Даються висновки та рекомендації щодо удосконалення конституційно-правового статусу суб'єктів підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адашис Л.І Конституційні права, свободи та обов'язки людини та громадянина : конспект лекцій. Дніпро : ДДУВС, 2016. 224 с.
2. Актуальні проблеми конституційного права України : підручник / за заг. ред. професора Олійника А. Ю. К. : Видавничий дім «Скіф», 2012. 552 с.
3. Ануфрієва О. Л., Пальчевська Т. Г., Лагоцька Г. М. Підприємницька діяльність. Навчальний посібник / За науковою ред. О. Л. Ануфрієвої. Івано-Франківськ : «Лілея-НВ», 2014. 304 с.
4. Босий В.П. Адміністративно-правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: теоретичний

та праксеологічний аспект: монографія. Київ : Наук. дослід. ін-т. публ. права, 2021. 316 с.

5. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144. Поточна редакція від 12.01.2022 р.

6. Дараганова Н.В. Дискусійні питання класифікації суб'єктів адміністративного права. URL: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2010/4/38.pdf>

7. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією ГА ООН від 10 грудня 1948 р. *Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій*. К. : Сфера, 2002. 413 с.

8. Карпюк Г.І. Основи підприємництва : навчальний посібник. Донецьк, 2021. 105 с.

9. Коваленко І.А. Актуальні проблеми функціонування суб'єктів господарського права: конспект лекцій з АППП. URL: https://msnp.knutd.edu.ua/pluginfile.php/386464/mod_resource/content/1/

10. Ковальова М.В. Адміністративно-правові режими підприємницької діяльності в Україні : автореф. дис. на здобуття кан. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2007. 19 с.

11. Колективні суб'єкти правових відносин. URL: https://pidru4niki.com/13340203/pravo/kolektivni_subyekti_pravovih_vidnosin

12. Колодій О. Принципи конституційно-правового статусу Українського народу: поняття та ознаки. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 216–220.

13. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Поточна редакція від 01.01.2020.

14. Кучеренко А.В. Конституційне право людини на підприємництво. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 2 (5). С. 39–44.

15. Майданник О.О. Конституційне право України : навч. посіб. К. : Алерта, 2011. 380 с.

16. Махінчук В.М. До змісту понять «господарської» та «підприємницької» діяльності за законодавством України. Матеріали IV Всеукраїнської науково-теоретичної конференції «*Правові реформи України*», 11 жовтня 2012 р. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 133–135.

17. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради

Української РСР від 19 жовтня 1973 р. 1973. № 2148-VIII.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>

18. Окунев І.С. Загально-теоретичні засади правового статусу суб'єктів права : автор. дис. ... кандид. юрид. наук. К., 2009. 20 с.

19. Олійник А.Ю. Конституційні основи правопорядку у сфері господарювання. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 27. С. 48–54.

20. Олійник А.Ю. Конституційно-правовий статус акціонерних підприємств. IX Международная научно-практическая конференция «*Science and technology: problems, prospects and innovations*», 8–10 июня 2023 года Осака, Япония. 2023. С. 520–529.

21. Олійник А.Ю. Конституційно-правовий статус командитних товариств. Всеукраїнська науково-практична конференція «*Актуальні питання становлення та розвитку сучасного конституціоналізму в Україні (до 27-ї річниці Конституції України)*», яка відбудеться 27 червня 2023 року в Одеському державному університеті внутрішніх справ. Одеса, 2023.

22. Олійник А. Ю. Конституційна свобода особи на підприємницьку діяльність в Україні : монографія / А. Ю. Олійник. Київ : КНУТД ; Дніпро : ДДУВС, 2022. 264 с.

23. Олійник А.Ю., Шморгун О.С. Конституційна свобода особи на підприємницьку діяльність в системі економічних свобод. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 60. С. 124–131.

24. Олькіна О.В. Конституційно-правовий статус органів, установ та організацій в Україні. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5296/Konstituc%D1%96jno-pravovij%20status%20organ%D1%96v%2C%20ustanov.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

25. Підприємництво в Україні. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

26. Підприємницьке право в питаннях і відповідях: навчальний посібник / за ред. Н.А. Саніахметової. Х. : Одисей, 2000. 416 с.

27. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України : Підручник / за заг. ред. В.Ф. Погорілка. К. : Наукова думка; Прецедент, 2007. 344 с.

28. Полховська І.К. Поняття і принципи конституційно-правового статусу особи в Україні. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 19–23.

29. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31–32. Ст. 263. Поточна редакція від 01.01.2022.

30. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. *Відомості Верховної Ради УРСР (БВР)*. 1991. № 29. Ст. 377. Поточна редакція від 01.08.2021 р.

31. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 3-те видання. К. : Алерта, 2012. 524 с.
32. Статус фізичної особи-підприємця: проблеми застосування законодавства. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS14820>. Дата звернення: 5.04.2022.
33. Сурілов О.В. Теорія держави і права : навч. посібник. К. ; Одеса : Вища шк., 1989. 439 с.
34. Федотова І.О. Теоретичні аспекти визначення змісту та елементів правового статусу суб'єктів митних правовідносин. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право*. 2012. № 1. С. 7–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2012_1%288%29__1
35. Халюк С.О. Поняття конституційно-правового статусу вищої ради правосуддя: теоретико-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 47–49.
36. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40–44. Ст. 356. Поточна редакція від 19.12.1921 р.

**Information about the author:
Oliynyk Anatolii Yukhymovych,**

Doctor of Law, Professor,
Professor at the Department of Private and Public Law
Institute of Law and Modern Technologies
of the Kyiv National University of Technology and Design
4, Mala Shiyanova str., Kyiv, 01011, Ukraine